

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 13 maja 2026 r.

Pozycja 53

POSTANOWIENIE z dnia 22 kwietnia 2026 r. Sygn. akt SK 19/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Bartłomiej Sochański – przewodniczący
Stanisław Piotrowicz
Justyn Piskorski – sprawozdawca
Jakub Stelina
Wojciech Sych,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 kwietnia 2026 r., skargi konstytucyjnej spółki [...] sp. z o.o. z siedzibą w P. o zbadanie zgodności:

art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.) „w zakresie, w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia (nie przewiduje możliwości zaskarżenia) postanowienia oddalającego zgłoszony w apelacji wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (od opłaty od apelacji) rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd odwoławczy”, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 77 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej z 23 grudnia 2020 r. spółka [...] sp. z o.o. z siedzibą w P. (dalej: skarżąca), reprezentowana przez pełnomocnika z wyboru, wniosła o stwierdzenie, że art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; dalej: k.p.c. lub kodeks postępowania cywilnego) „w zakresie, w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia (nie przewiduje możliwości zaskarżenia) postanowienia oddalającego zgłoszony w apelacji wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (od

opłaty od apelacji) rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd odwoławczy”, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 77 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

1.1. Skarga konstytucyjna została wystosowana na gruncie następującego stanu faktycznego:

Skarżąca zamierzała wnieść apelację od wyroku w zakresie uznania czynności prawnej za bezskuteczną względem masy upadłości. Z uwagi na brak środków na uiszczenie kosztów sądowych (opłaty od apelacji), a nadto brak możliwości zwiększenia majątku tej spółki przez jej wspólników złożyła wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w całości ze względu na brak środków. Sąd apelacyjny uwzględnił wniosek jedynie w części i doręczył skarżącej postanowienie wraz z wezwaniem do uiszczenia opłaty w pozostałej kwocie w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia. Skarżąca wniosła o sporządzenie uzasadnienia tego postanowienia oraz doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem. Sąd apelacyjny odrzucił wniosek skarżącej. Na skutek nieuzupełnienia braków fiskalnych sąd apelacyjny odrzucił również apelację skarżącej.

1.2. Skarżąca podniosła, że obowiązujące od 7 listopada 2019 r. i wprowadzone ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469) brzmienie art. 394² § 1¹ k.p.c. wyłączyło rozwiązanie, w myśl którego wniosek o zwolnienie od opłaty od apelacji składany wraz z apelacją rozpoznawany był przez sąd pierwszej instancji. Na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przysługiwało zaś zażalenie. Po nowelizacji z 2019 r. kontroli tej dokonuje sąd drugiej instancji i to ten sąd rozpoznaje ewentualny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (opłaty od apelacji), natomiast przepisy nie przewidywały wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie oddalenia wniosku. Skarżąca zaznaczyła, że „często zdarzało się, że apelacja była pierwszym pismem procesowym podlegającym opłacie wnoszonym przez pozwanego. W związku z tak istotną zmianą postępowania odwoławczego, dla zagwarantowania minimalnego standardu postępowania, co najmniej równego dotychczasowemu poziomowi ochrony praw uczestnika postępowania, brak uzasadnienia oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oraz brak możliwości poddania kontroli postanowienia odmawiającego zwolnienia od opłaty od apelacji jest niezgodny ze wskazanymi w *petitum* przepisami Konstytucji” (skarga, s. 5).

1.3. Zdaniem skarżącej, takie ukształtowanie postępowania prowadzi do naruszenia istoty prawa do sądu, przez co zaskarżony przepis jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 176 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Wraz z nałożeniem na sąd pierwszej instancji obowiązku niezwłocznego przedstawienia akt sprawy sądowi drugiej instancji (art. 371 k.p.c.) oraz przeniesieniem obowiązku kontroli spełnienia wymogów formalnych oraz fiskalnych apelacji na sąd drugiej instancji (art. 373 § 1 k.p.c.) nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego wprowadziła daleko idące zmiany postępowania międzyinstancyjnego. Jednocześnie katalog zaskarżalnych postanowień sądu drugiej instancji nie obejmuje postanowień w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych.

W ocenie skarżącej, zaskarżone rozwiązanie prowadziło do sytuacji, w której strona składająca apelację wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, w razie oddalenia tego wniosku przez sąd drugiej instancji, zostaje faktycznie pozbawiona możliwości zaskarżenia tego rozstrzygnięcia. Jediną pośrednią drogą kontroli byłoby wniesienie zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, które jednak samo podlega opłacie, na uiszczenie której strona nie ma środków. W konsekwencji dochodzi do naruszenia prawa do sądu, gdyż brak

opłaty uniemożliwia zarówno kontrolę odrzucenia apelacji, jak i wcześniejszej odmowy zwolnienia od kosztów. Sytuacji tej nie usuwa odwołanie do art. 380 k.p.c., a przewidziane w art. 95 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2025 r. poz. 1228) zwolnienie przedmiotowe nie ma zastosowania, skoro stronie nie przysługuje samodzielne zażalenie na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych.

Nadto, uniemożliwienie stronie wnoszącej apelację zaskarżenia postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego wskutek zawarcia w tej apelacji wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji, stanowi sprzeczne z zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) ograniczenie zasady sprawiedliwości proceduralnej, wywodzonej z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

1.4. W odniesieniu do zarzutu niezgodności z art. 32 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji skarżąca wskazała, że zaskarżalność postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów postępowania uzależniona jest od etapu, na jakim strona postępowania zgłasza taki wniosek. Powód, występując z pozwem podlegającym stosownej opłacie sądowej, posiada bowiem możliwość zawarcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych już w pozwie. Wniosek ten rozpoznawany jest przez sąd pierwszej instancji w ramach kontroli spełnienia wymogów formalnych pozwu oraz uiszczenia należnej opłaty sądowej. W takim wypadku, zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c., na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych przysługiwać będzie zażalenie do innego składu tego sądu. W przeważającej części spraw (w tym w sprawie skarżącej) to strona powodowa pozostaje stroną, której aktywność skutkuje powstaniem kosztów postępowania przed sądem pierwszej instancji.

Po stronie pozwanego koszty, a zatem również konieczność wnoszenia o zwolnienie od ich ponoszenia, aktualizuje się dopiero na etapie wnoszenia apelacji. Stawia to bowiem powoda w uprzywilejowanej pozycji w razie niemożności poniesienia przez niego kosztów postępowania i zawarcia stosownego wniosku o zwolnienie od kosztów już w pozwie, czy mówiąc ogólniej w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji, gdyż ta strona procesu nie jest pozbawiona wówczas prawa do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia jej od kosztów sądowych, a nadto, zażalenie to korzystać będzie z przedmiotowego zwolnienia od opłaty sądowej.

1.5. W ocenie skarżącej, art. 394² § 1¹ k.p.c. narusza art. 78 Konstytucji, ponieważ nie przewiduje środka zaskarżenia od rozstrzygnięcia sądu odwoławczego w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawanego po raz pierwszy przez ten sąd. Z orzecnictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika, że art. 78 Konstytucji gwarantuje prawo do uruchomienia instancyjnej kontroli każdego rozstrzygnięcia zapadłego w pierwszej instancji, obejmujące możliwość merytorycznej weryfikacji sprawy. Choć ustawodawca dysponuje swobodą w doborze środka odwoławczego, musi zapewnić jego istnienie z poszanowaniem prawa do sądu.

2. W piśmie z 17 marca 2022 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, że nie zgłasza udziału w sprawie.

3. W piśmie z 30 września 2022 r. Marszałek Sejmu, działając w imieniu Sejmu, wniósł o stwierdzenie, że art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia oddalającego zgłoszony w apelacji wniosek o zwolnienie od opłaty od apelacji, rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78, art. 176 ust. 1 i art. 32 ust. 1 Konstytucji. W pozostałym zakresie Marszałek Sejmu wniósł o umorzenie postępowania z uwagi na niedopuszczalność wydania wyroku, na pod-

stawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

3.1. Marszałek Sejmu zaznaczył, że „[s]formułowany w skardze konstytucyjnej zarzut naruszenia art. 77 ust. 2 Konstytucji jest ogólnikowy. Argumentacja skarżącej ogranicza się do wskazania treści art. 77 ust. 2 Konstytucji i jest zawarta w jednym, trzyzdaniowym akapicie. Skarżąca odnosi się do zasady zakazu zamykania drogi sądowej (art. 77 ust. 2 Konstytucji), ale nie precyzuje, w jaki sposób została ona naruszona”. Wskazał również, że skarżąca w żaden sposób nie odniosła się do zakazu dyskryminacji wyrażonego w art. 32 ust. 2 Konstytucji w kontekście zaskarżonego przepisu. Ponadto nie przeprowadziła testu proporcjonalności, ograniczając się do stwierdzenia, że: „przytoczony w skardze art. 31 ust. 3 Konstytucji służy doprecyzowaniu wzorców kontroli powołanych powyżej stanowiąc pochodną zgłoszonych zarzutów”. Z tego względu postępowanie w odniesieniu do art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 2 i art. 77 ust. 2 Konstytucji powinno zostać umorzone na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

3.2. W odniesieniu do merytorycznych zarzutów skargi Marszałek Sejmu zaznaczył, że również w stanie prawnym poprzedzającym zaskarżony przepis orzeczenie sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych było niezaskarżalne. „W stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie nowelizacji k.p.c. z 2019 r. postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych również było niezaskarżalne (zob. art. 394¹ i art. 394² k.p.c. w dawnym brzmieniu *a contrario*). Nie wykluczało to jednak (i obecnie nie wyklucza) poddania tego postanowienia kontroli na podstawie art. 380 k.p.c., jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamykała (zamyka) drogę do wniesienia środka zaskarżenia. Nadto rozpoznając zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną ze względu na jej nieopłacenie Sąd Najwyższy władny był badać, na podstawie powołanego przepisu, zasadność ewentualnej odmowy zwolnienia od kosztów sądowych”.

Marszałek Sejmu podkreślił, że Konstytucja nie gwarantuje prawa do bezpłatnego postępowania sądowego. Zwolnienie od kosztów sądowych nie stanowi odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, objętej gwarancjami wyrażonymi w art. 45, art. 78 i art. 176 tego aktu. Postanowienie sądu wskazane przez skarżącą w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej nie rozstrzyga bezpośrednio o dopuszczalności drogi sądowej, dotyczy jedynie kwestii zwolnienia od kosztów sądowych, tj. kwestii wпадkowej. Marszałek Sejmu podkreślił, że problemu zaskarżalności postanowień sądu odwoławczego nie należy sytuować w płaszczyźnie prawa do zaskarżania orzeczeń pierwszoinstancyjnych (art. 78 Konstytucji), powiązanego z gwarancją dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji), ale raczej analizować z punktu widzenia zasady sprawiedliwości proceduralnej, a więc jednego z aspektów prawa do sądu wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji.

3.3. Odnośnie do zarzutu naruszenia przez art. 394² § 1¹ k.p.c. zasady równości (art. 32 ust. 1 Konstytucji), ujętej jako wzorzec związkowy w stosunku do art. 45 ust. 1 Konstytucji, Marszałek Sejmu podniósł, że skarżąca niepoprawnie uznała istnienie dysproporcji w sytuacji powoda i pozwanego w postępowaniu sądowym. Tymczasem „powód również może wywieść apelację i wówczas (gdy uprzednio uzyskał zwolnienie wyłącznie od kosztów opłaty od pozwu) znajduje się w identycznej sytuacji procesowej, jak pozwany”. Podkreślił również, że „pozwany także może uzyskać zwolnienie od kosztów w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji, np. wówczas, gdy został zobowiązany do poniesienia kosztów związanych z opinią biegłego”. O naruszeniu zasady równości można zaś mówić wyłącznie, gdyby na tym samym etapie postępowania sytuacja powoda i pozwanego była odmienna, co nie miało

miejsca w wypadku zaskarżonej regulacji. Skarżąca nie przeprowadziła testu równości ani nie zawarła argumentacji pozwalającej na przyjęcie, że kwestionowany przepis narusza konstytucyjną zasadę równości. Z tego względu zaskarżona regulacja jest – w ocenie Marszałka Sejmu – zgodna z wzorcami.

4. W piśmie z 6 kwietnia 2023 r. Prokurator Generalny przedstawił stanowisko w sprawie i wniósł o stwierdzenie, że art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 oraz jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji. W pozostałym zakresie Prokurator Generalny wniósł o umorzenie postępowania z uwagi na niedopuszczalność wydania wyroku, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK.

4.1. Prokurator Generalny stwierdził, że skarga konstytucyjna w zakresie wzorców kontroli art. 78, art. 77 ust. 2 oraz art. 32 ust. 2 Konstytucji nie spełnia wymogu należytego uzasadnienia, o którym mowa w art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK, co powoduje konieczność umorzenia postępowania w tym zakresie z uwagi na niedopuszczalność wydania wyroku.

4.2. Odnośnie do zarzutu niezgodności z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Prokurator Generalny stwierdził, że skarżąca prawidłowo dostrzegła, że art. 394² § 1¹ k.p.c. w zaskarżonym zakresie pozbawił ją prawa do merytorycznego rozpoznania apelacji.

Zdaniem Prokuratora Generalnego, należy uznać niezgodność art. 394² § 1¹ k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji w zakresie, w jakim nie przewiduje on możliwości zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego – po raz pierwszy – wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony w apelacji. Taka regulacja prowadzi do sytuacji, w której rozstrzygnięcie o charakterze władczym, ingerujące w sferę prawa do sądu (warunkując merytoryczne rozpoznanie apelacji), zapada jednoinstancyjnie i bez realnej kontroli instancyjnej. Ograniczenie to narusza konstytucyjną gwarancję dwuinstancyjności postępowania sądowego oraz nie spełnia wymogu proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji, gdyż całkowicie wyłącza możliwość weryfikacji decyzji sądu odwoławczego w sprawie o kluczowym znaczeniu dla dostępu do sądu drugiej instancji. Samo zwolnienie od kosztów sądowych jest koniecznym instrumentem, służącym – w warunkach odpłatności postępowania – zapewnieniu dostępu do sądu osobom niezamożnym, które nie są w stanie ponieść kosztów postępowania sądowego. Możliwość uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych jest „newralgicznym polem realizacji prawa do sądu”. Ustawodawca powinien uregulować instytucję zwolnienia z kosztów sądowych w taki sposób, aby złożenie wniosku w tej sprawie i jego rozpatrzenie nie utrudniało stronom korzystania z pozostałych uprawnień w postępowaniu sądowym, w szczególności nie pociągało za sobą negatywnych następstw procesowych.

W tym kontekście zauważył, że konstytucyjne standardy sprawiedliwej procedury nie nakazują przyznania stronom i uczestnikom postępowania środków zaskarżenia od postanowień w kwestii zwolnienia od kosztów postępowania wydanych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Zaskarżone rozwiązanie w tym zakresie nie naruszało zatem Konstytucji. W ocenie Prokuratora Generalnego, brak możliwości zaskarżenia wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, naruszając prawo do sądu oraz do dwuinstancyjnego postępowania sądowego, nie wprowadza różnicowania w zakresie uprawnień procesowych stron postępowania w zależności od tego, czy strona ta jest powodem, czy pozwanym. Wyłączenie zaskarżalności dotyka bowiem stronę postępowania

nia składającą wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, którego rozpoznanie leży w kompetencji sądu drugiej instancji.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, prawo do wniesienia skargi konstytucyjnej ma charakter powszechny. Jednakże, możliwość skutecznego wniesienia tego środka obwarowano wymogami wynikającymi zarówno z art. 79 ust. 1 Konstytucji, jak i z przepisów ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK). W tym kontekście należy przypomnieć, że na każdym etapie postępowania Trybunał jest obowiązany badać, czy nie zachodzą przesłanki obligatoryjnego umorzenia postępowania. Weryfikacja dopuszczalności wydania wyroku w sprawie zainicjowanej skargą konstytucyjną nie kończy się w fazie jej wstępnego rozpoznania, lecz jest aktualna przez cały czas jej rozpatrywania (por. postanowienie TK z 25 sierpnia 2020 r., sygn. SK 65/19, OTK ZU A/2020, poz. 41 i przywołane tam orzecznictwo).

2. Przedmiotem kontroli w niniejszej skardze uczyniono art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm., obecnie: Dz. U. z 2026 r. poz. 468; dalej: k.p.c.) „w zakresie, w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia (nie przewiduje możliwości zaskarżenia) postanowienia oddalającego zgłoszony w apelacji wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (od opłaty od apelacji) rozpoznawany po raz pierwszy przez sąd odwoławczy”.

W aktualnym brzmieniu przepis ten stanowi, że „[z]ażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje także na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest: 1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie, 2) oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego, 3) zwrot kosztów procesu, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej, 4) zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, 4¹) wynagrodzenie biegłego, mediatora i należności świadka, 5) skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, 5¹) odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia, 6) zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka, 7) odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia – z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji”. Od 1 lipca 2023 r. możliwe jest zatem wniesienie zażalenia na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia, jeżeli wniosek taki jest rozpoznawany przez sąd drugiej instancji. Zmiana ta została wprowadzona ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614). Jednakże w brzmieniu, jakie zostało zastosowane w sprawie skarżącej, art. 394² § 1¹ k.p.c. nie pozwalał na zaskarżenie postanowień w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia, wynagrodzenia biegłego oraz odmowy uzasadnienia orzeczenia i jego doręczenia.

Sformułowanie zarzutów wskazuje, że rozpoznawana skarga dotyczy w istocie pominięcia prawodawczego, ponieważ w żadnym z przepisów (art. 394 k.p.c. i n.) w ich zaskarżonym brzmieniu nie przewidziano zaskarżenia postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji. Wskazują na to również uczestnicy postępowania, słusznie zauważając, że w odróżnieniu od zaniechania prawodawczego, którego badanie nie podlega kognicji sądu konstytucyjnego, Trybunał jest władny orze-

kać w wypadku pominięcia prawodawczych. Tak właśnie, jako pominięcie legislacyjne, Trybunał potraktował przedmiot niniejszej skargi.

3. W wyroku z 8 maja 2024 r., sygn. SK 59/21 (OTK ZU A/2024, poz. 46), Trybunał orzekł, że art. 394² § 1¹ k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2023 r., w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia oddalającego wnioski o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2, art. 78, art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Z tego względu przede wszystkim konieczne było rozważenie, czy w niniejszej sprawie nie zachodzi ujemna przesłanka procesowa wynikająca z zasady *ne bis in idem*, implikująca konieczność umorzenia postępowania przez Trybunał ze względu na zbędność wydania wyroku.

Jak wskazywał Trybunał w dotychczasowym orzecznictwie, jeżeli ten sam przepis został już wcześniej zakwestionowany przez inny podmiot w oparciu o te same zarzuty niezgodności z Konstytucją (a zatem w sytuacji wyłącznie tożsamości przedmiotowej), zastosowanie ma zasada *ne bis in idem*, czyli zakaz ponownego orzekania o tym samym (w tej samej sprawie). Jak bowiem przyjmuje Trybunał Konstytucyjny, brak podstaw do przyjęcia powagi rzeczy osądzonej nie oznacza, że uprzednie rozpoznanie sprawy zgodności z Konstytucją określonego przepisu prawnego z punktu widzenia tych samych zarzutów może być uznane za prawnie obojętne. Instytucją wykształconą w orzecznictwie TK i doktrynie prawnej, w celu zapewnienia stabilizacji sytuacji powstałych w wyniku orzeczenia ostatecznego jako formalnie prawomocnego, jest zasada *ne bis in idem* (zob. np. postanowienia z: 11 grudnia 2019 r., sygn. SK 11/19, OTK ZU A/2019, poz. 72; 15 grudnia 2020 r., sygn. SK 80/19, OTK ZU A/2020, poz. 72 oraz 22 października 2024 r., sygn. SK 104/22, OTK ZU A/2024, poz. 98). Zastosowanie zasady *ne bis in idem* jest uzasadnione także, gdy istnieje wcześniejsze orzeczenie o zgodności badanego przepisu ze wskazanym wzorcem kontroli lub jeżeli Trybunał uznał wskazany wzorzec za nieadekwatny do badania danego przedmiotu kontroli, czyli w sytuacjach, gdy przedmiot badania pozostaje nadal w systemie prawa. Istotne znaczenie dla stwierdzenia, czy w sprawie aktualizuje się zakaz wynikający z zasady *ne bis in idem*, ma przy tym treść podniesionego zarzutu. Trybunał Konstytucyjny, co do zasady, przyjmuje, że zaistnienie przesłanki *ne bis in idem* powoduje konieczność umorzenia postępowania z uwagi na zbędność wydania wyroku (art. 59 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK).

4. Skarżąca zakwestionowała zgodność zaskarżonej normy prawnej z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 77 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Tymczasem w przywołanym już wyroku o sygn. SK 59/21 Trybunał zajmował się problemem, który „dotyczy[ł] zgodności z Konstytucją pominięcia prawodawczego polegającego na uniemożliwieniu zaskarżenia postanowienia oddalającego wnioski o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji i w konsekwencji naruszenia prawa do uruchomienia drogi sądowej, prawa do kontroli przez sąd drugiej instancji merytorycznego orzeczenia w sprawie wydanego przez sąd pierwszej instancji oraz zasady równości w zakresie identycznego standardu proceduralnego dostępności do sądu pierwszej instancji, jak i sądu drugiej instancji”. Skarżący w sprawie skoncentrowali się na zarzucie naruszenia prawa do sądu oraz pozostających w bliskiej z nim relacji – prawa do zaskarżania orzeczeń sądowych wydanych w pierwszej instancji i prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji). Ponadto zarzut naruszenia prawa do sądu wyraźnie powiązano z zarzutem naruszenia zakazów zamykania drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw (art. 77 ust. 2 Konstytucji) i wprowadza-

nia nieuzasadnionych ograniczeń (art. 31 ust. 3 Konstytucji) oraz zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji).

Porównanie zakresu zaskarżenia oraz wzorców kontroli konstytucyjnej przywołanych w sprawie zakończonej wyrokiem o sygn. SK 59/21 z zarzutami sformułowanymi przez skarżącą w niniejszym postępowaniu prowadzi Trybunał do jednoznacznego wniosku, że całość materii normatywnej kwestionowanej obecnie był już przedmiotem merytorycznej oceny Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał wypowiedział się już o niezgodności z Konstytucją pominięcia prawodawczego zaskarżonego w niniejszej skardze. Skarga konstytucyjna nie wprowadza przy tym nowych, odmiennych aspektów problemu konstytucyjnego ani nie wskazuje na nowe wzorce kontroli, które nie byłyby już rozważone w poprzednim postępowaniu. W istocie zawiera ona argumentację tożsamą co do istoty zarzutów konstytucyjnych z tą, która została podniesiona i rozstrzygnięta w sprawie o sygn. SK 59/21. Tym samym doszło do zaktualizowania negatywnej przesłanki zbędności wydania wyroku, co przesądza o braku podstaw do wydania wyroku przez Trybunał i w konsekwencji o umorzeniu postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK.

Mając na uwadze wskazane okoliczności, Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.